

En lesning av

KVITLEIK

Jon Fosse, Det Norske Samlaget 2023

Grete Refsum, januar 2024

Kvitleik er en fortelling på knapt 70 sider. I den forrige romanen – *Septologien* – fulgte vi tankestrømmen til hovedpersonen Asle, over hundrevis av sider uten punktum. *Kvitleik* har rikelig bruk av tegn og setningene er korte. Tekstene i *Septologien* vever fortelling og bønn, spesielt rosenkransens bønner – Ave Maria og Fader vår, sammen med handling og tanker i nåtid og fortid. Anderledes i *Kvitleik*, her kjører Fosse bokstavelig talt rett på, og i nåtid. En person – «eg» – jeg tolker vedkommende som mann, er ute og kjører. Slik åpner teksten:

Eg køyrde av garde. Det gjorde godt. Rørsla gjorde godt. Eg visste ikke kvar eg skulle. Eg køyrde berre. (s. 7)

Og herfra blir vi med på en reise som for meg fører direkte inn i gudsbegrepet og det vi – fra livets side – kan observere eller forstå av det å dø.

Etter å ha lest *Kvitleik* fikk jeg et voldsomt behov for å dele, peke på og utbasunere: Men se på dette her da! Jeg kom til å tenke på noe som maleren Asle uttrykte i *Septologien* (*Det andre namnet*):

i dette mitt inste bilete, er óg noko eg gjerne vil seia ifrå om, noko eg vil at andre skal vita om ... for dette eg veit, ja det vil eg dela, det eg vil syna, ja det let seg sjølvsagt ikkje seia, men kanskje lét det seg gjera og syna det? (s. 318).

Og det var akkurat dette som skjedde meg i lesningen av *Kvitleik*. Det er noe i denne teksten jeg opplever som så viktig at jeg ønsker å bidra til å løfte den frem.

Her følger min lesning. Jeg lar Fosses ord få stå mest mulig for seg selv.

I løpet av få setninger på første side er bokens ytre handling risset opp:

Ingenting av det eg kunne koma på å gjera gav meg noka glede. Og difor gjorde eg berre noko. Eg sette meg i bilen min og køyrde og der eg kunne ta anten til høgre eller til venstre tok eg til høgre, og der eg ved neste veiskil kunne ta anten til høgre eller til venstre, der tok eg til venstre. [...] Eg køyrde berre på heilt til bilen sto bom fast. (s. 7)

Kjøringen endte på en smalnende skogsvei.

Eg såg inn i skogen der framfor meg. Skogen. [...] Eg kjende meg tom. Og så denne otten. Kva var eg redd for. Kvifor var eg redd. (s. 8)

Han funderer:

Kva hadde eg no vel å gjera på denne skogsvegen. Kvifor køyrde eg inn på han. [...] Ingen. Ingen grunn i det heile. (s. 11)

Og så sitter jeg-personen der i bilen og lurar på hva han skal foreta seg, hva løsningen på situasjonen kan være. Det skumrer, det begynner å sne, det blir kaldt. Han starter motoren og setter varmeapparatet på. Men noe må gjøres. Det legger seg et hvitt snelag over frontruten. Han slår av motoren, forlater bilen og begynner å gå innover i den nå hvitdekte skogen. Han må finne folk.

Jeg-personen blir sliten – *trøytt* – og kald. Han setter seg på en sten, men skjønner at dette ikke er en løsning, han kommer til å fryse i hjel. *Eg går på* (s. 23). Og så siger det inn, han har gått seg vill:

Eg står still. [...] Dette mørkret gjer meg redd. (s. 24)

Og mens han står der i angst, i den stille, kalde og mørke skogen, skjer det:

Eitkvart kjem imot meg, og kanskje er det eit menneske. Eller kva det er. (s. 24)

Han undres:

Eit kvitt omrit. Lysande. [...] Ein lysande kvitleik. Eit omrit av eit menneske. (s. 25)

Og dette lysende nærmer seg. Det er og er ikke et menneske, snarere et *felt*, en *skapnad*. Har dette lysende kjønn, er det en kvinne? Nei, er han blitt sprø, ser han syner? Og så kommer varmen, jeg-personen kjenner seg varm:

Brått kjende eg som ei hand leggje seg tungt og likevel på eit vis lett mot skuldra mi. (s. 29)

Han blir stående urørlig med lukkede øyne. Når han slår øynene opp er synet og følelsen over, skogen står mørk rundt ham. Han spekulerer, var det en engel, og han sier høyt: «er du der» (s. 31) og det svares «ja». Men hvem er dette? Er det allikevel folk i skogen?

Himmelen klarner, månen kommer frem og stjerner. Jeg-personen virrer rundt. Men så hører han liksom en røst som sier: «eg er her, eg er her alltid» (s. 35). Og han undrer seg over at røsten inngir:

[...] ein slags varm og djup fylde, ja det var nesten [...] noko som kan kallast kjærleik i røysta. (s. 35)

Men:

Kjærleik, kva meiner eg no med slikt eit ord, for er det eit ord som ingenting tyder så må det vera det ordet. (s. 35)

Jeg-personen er kald, tørst, sulten, tankene kverner. Han tar mot til seg og sier: «kven er du» (s. 39). Først er det stille, men han spør igjen og får svar: «det er eg». Han spør på ny og det oppstår en slags korthuggen samtale med mye taushet. Han vil vite hvorfor denne skapningen/stemmen er der, om den kan hjelpe ham ut av skogen, men får ikke noe svar. Hva er dette for noe? «Eg anar ikkje» (s. 40).

Til sist sier jeg-personen:

Kven er du. Skapnaden seier: eg er den eg er (s. 40).

Ordene klinger kjent, men han klarer ikke huske hvor han har dem fra.

Ordene er svaret Moses får når han spør stemmen i den brennende busken hvem det er som snakker. Stemmen sier: «Jeg er den jeg er». Dette er den første og selve grunndefinisjonen på bibelens Gud.

Men jeg-personen må bare komme seg videre i mørket, og han fortsetter å gå. Og så dukker omrisset av et par opp. To eldre personer – en mann og en kvinne – kommer sakte mot ham. Han roper: «Hallo der», og det svares: «hallo» (s. 44). Så blir det igjen stille, inntil kvinnen sier:

[...] der var du ja [...] no har eg funne deg (s. 45).

Han forstår ingenting og roper:

[...] kven er du. Røysta seier: høyrer du ikkje det, eg er mor di (s. 45).

Men hva gjør mor ute i skogen nå?

Røysta seier: fordi du ikkje kan vera ute i skogen no [...] du må gå heim (s. 45-46).

Jeg-personen blir stum, klarer ikke si noe. Men mor fortsetter:

du kan ikkje berre stå der slik, du må oppføre deg (s. 46-47).

Og så krangles det. Mor sier far vet veien ut av skogen, men det vet han ikke. Hun gir far skylden for at hele familien kommer til å fryse i hjel, og far svarer med at det var hun som ville at de skulle dra ut å lete etter sønnen sin. De gneldrer seg ferdig og tier:

Eg står heilt still. Eg vil det skal vera heilt stilt, eg vil lyda stilog derfor la. For det er i stilla Gud kan høyrast. (s. 53)

Dette er første gang begrepet 'Gud' nevnes i teksten. Jeg-personen er i stillheten. Av og til hører han morens røst, at hun kjekler med faren. Så snakker han til moren, hun smeller tilbake; far tier; det hakkes mellom dem, før stillheten igjen overtar og foreldrene blir borte.

Jeg-personen har kommet tilbake til hvilestenen og setter seg:

Berre kvile. Berre vera til. Og sjå. (s. 61).

Og en mann uten ansikt i svart dress trer frem fra skogen, barbent. Jeg-personen virrer i tankene, hva er det nå som skjer? Og så kommer den hvite skapningen til syne bak den sortkledte. Jeg-personen gir seg helt over og ser med ett også foreldrene, nå barbente, de er tause og de leier hverandre slik at armene deres danner en V. Den sortkledte tar morens hånd og de tre skikkelsene går på rekke, sakte mot jeg-personen, mens det hvite lysende omslutter dem.

Og så strekker den sortkledte hånden ut mot jeg-personen som nå står barbent. Jeg-personen tar hånden og trekkes inn mot skikkelsen. Plutselig befinner han seg inne i det lysende, som i en tåke, og alle begynner å gå. Jeg-personen er ikke seg selv lenger, han beveges og er urørlig samtidig, ordene mister sin betydning og oppløses.

Først er jeg-personen omsluttet av en slags tåke, en *gråleik*, og så:

er eg brått inne i eit lys så sterkt at det ikkje er eit lys og nei [...]

men ein tomleik, eit inkje, og ja der står jammen den skinande skapnaden framom oss, ja skapnaden som lyser skimrande i sin kvitleik, og han seier følg meg, og så går vi etter han, langsamt, steg for steg, andedrag for andedrag [...]

og brått er ikkje eit einaste andedrag lenger att, men berre den skinande, skimrande skapnaden som lyser eit andande inkje, som no er det vi andar, frå sin kvitleik. (s. 71-72).

Følg meg er ordene Jesus sier til Peter og Andreas når de kalles til disipler (Matteus 4:19; Markus 1:17).

Oppsummert: Først møter jeg-personen den gammeltestamentlige Gud, deretter sine foreldre som forsones, og til sist inviteres han inn i fellesskap med Kristus.

Takk for en utrolig spennende og fortettet tekst!